

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 12ης Μαΐου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία, εφαρμοστέο δίκαιο, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής – Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου – Πρωτόκολλο της Χάγης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής – Άρθρο 3 – Συνήθης διαμονή του δικαιούχου διατροφής – Χρόνος κατά τον οποίο προσδιορίζεται η συνήθης διαμονή – Παράνομη κατακράτηση παιδιού»

Στην υπόθεση C-644/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Sąd Okręgowy w Poznaniu (πρωτοδικείο περιφέρειας Poznań, Πολωνία) με απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Νοεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

W. J.

κατά

L. J. και J. J., νομίμως εκπροσωπούμενων από την A. P.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Λυκούργο, πρόεδρο τμήματος, S. Rodin και J.-C. Bonichot, L. S. Rossi (εισηγήτρια) και O. Spineanu-Matei, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. M. Collins

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A.-L. Desjonquères και A. Daniel,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πολωνική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την D. Milanowska, καθώς και από τους M. Wilderspin και W. Wils,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, της 23ης Νοεμβρίου 2007, σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, το οποίο εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 331, σ. 17, και διορθωτικό ΕΕ 2014, L 109, σ. 48, στο εξής: Πρωτόκολλο της Χάγης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του W. J. και, αφετέρου, των L. J. και J. J., δύο ανήλικων τέκνων, νομίμως εκπροσωπούμενων από τη μητέρα τους A. P., σχετικά με αξίωση για την εκ μέρους του τελευταίου καταβολή διατροφής.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση της Χάγης του 1980

- 3 Το άρθρο 12, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, της Συμβάσεως για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, η οποία συνάφθηκε στη Χάγη στις 25 Οκτωβρίου 1980 (στο εξής: Σύμβαση της Χάγης του 1980), ορίζει τα εξής:

«Εφόσον ένα παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα κατά την έννοια του άρθρου 3 και από τη μετακίνηση ή κατακράτησή του μέχρι τον χρόνο κατάθεσης της αίτησης ενώπιον της δικαστικής ή διοικητικής αρχής του συμβαλλόμενου κράτους, όπου βρίσκεται το παιδί, διέρρευσε χρονικό διάστημα μικρότερο του ενός έτους, η επιληφθείσα αρχή διατάσσει την άμεση επιστροφή του.

Ακόμη κι αν η δικαστική ή διοικητική αρχή επιλήφθηκε μετά την πάροδο του χρονικού διαστήματος ενός έτους, που προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο, οφείλει ομοίως να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, εκτός αν αποδειχθεί ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοσθεί στο νέο του περιβάλλον.»

- 4 Το άρθρο 13 της Συμβάσεως της Χάγης του 1980 προβλέπει τα ακόλουθα:

«Παρά τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου η δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, εφόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδεικνύει:

α) ότι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που είχε τη μέριμνα του προσώπου του παιδιού δεν ασκούσε ουσιαστικά το δικαίωμα επιμέλειας κατά το χρόνο της μετακίνησης ή κατακράτησης ή είχε συναινέσει στη μετακίνηση ή κατακράτηση αυτήν ή την είχε εγκρίνει εκ των υστέρων, ή

β) ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο να το περιαγάγει σε μια αφόρητη κατάσταση.

Η δικαστική ή διοικητική αρχή μπορεί επίσης να αρνηθεί να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, εάν διαπιστώσει ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του και έχει ήδη την ηλικία και την ωριμότητα που υπαγορεύουν να ληφθεί υπόψη η γνώμη του.

Κατά την εκτίμηση των περιστάσεων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό, οι δικαστικές ή διοικητικές αρχές οφείλουν να λάβουν υπόψη τις πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση του παιδιού που παρέχονται από την κεντρική αρχή ή άλλη αρμόδια υπηρεσία του κράτους της συνήθους διαμονής του.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός (ΕΚ) 4/2009

- 5 Το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 2009, L 7, σ. 1), το οποίο φέρει τον τίτλο «Διεθνής δικαιοδοσία που βασίζεται στην παράσταση του εναγομένου ενώπιον του δικαστηρίου», ορίζει τα εξής:

«Πέραν των περιπτώσεων όπου η διεθνής δικαιοδοσία απορρέει από άλλες διατάξεις του παρόντος κανονισμού, το δικαστήριο κράτους μέλους ενώπιον του οποίου ο εναγόμενος παρίσταται αποκτά διεθνή δικαιοδοσία. Ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται, εάν η παράσταση έχει ως σκοπό την αμφισβήτηση της διεθνούς δικαιοδοσίας.»

- 6 Το άρθρο 15 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα ακόλουθα:

«Το δίκαιο που εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής προσδιορίζεται σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Χάγης [...] στα κράτη μέλη που δεσμεύονται από την πράξη αυτή.»

Η απόφαση 2009/941/ΕΚ

- 7 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3 και 11 της αποφάσεως 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για τη σύναψη, εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του Πρωτοκόλλου της Χάγης της 23ης Νοεμβρίου 2007 σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής (ΕΕ 2009, L 331, σ. 17, και διορθωτικό ΕΕ 2014, L 109, σ. 48), έχουν ως εξής:

«(3) Το πρωτόκολλο συμβάλλει κατά τρόπο καθοριστικό στην κατοχύρωση μεγαλύτερης ασφάλειας δικαίου και προβλεψιμότητας για τους υπόχρεους και δικαιούχους διατροφής. Η εφαρμογή ενιαίων κανόνων για τον προσδιορισμό του εφαρμοστέου δικαίου θα επιτρέψει την ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων όσον αφορά τις υποχρεώσεις διατροφής στην Κοινότητα, χωρίς να απαιτείται κανενός είδους έλεγχος στο κράτος μέλος στο οποίο ζητείται η εκτέλεση.

[...]

(11) Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου για τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, το οποίο προσαρτάται στη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το Ηνωμένο Βασίλειο δεν συμμετέχει στη θέσπιση της παρούσας απόφασης και δεν δεσμεύεται από αυτόν ούτε υπόκειται στην εφαρμογή του.»

Το Πρωτόκολλο της Χάγης

8 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης προβλέπει τα εξής:

«Το παρόν πρωτόκολλο καθορίζει το εφαρμοστέο δίκαιο σε υποχρεώσεις διατροφής που προκύπτουν από οικογενειακές σχέσεις, συγγένεια, γάμο ή αγχιστεία, συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης διατροφής έναντι τέκνου ανεξάρτητα από την οικογενειακή κατάσταση των γονέων των.»

9 Το άρθρο 2 του ως άνω πρωτοκόλλου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Καθολική εφαρμογή», ορίζει τα ακόλουθα:

«Το παρόν πρωτόκολλο εφαρμόζεται ακόμα και αν το δίκαιο που ορίζει είναι το δίκαιο ενός μη συμβαλλομένου κράτους.»

10 Το άρθρο 3 του εν λόγω πρωτοκόλλου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικός κανόνας περί εφαρμοστέου δικαίου», ορίζει τα εξής:

«1. Εκτός αντίθετης διάταξης του πρωτοκόλλου, οι υποχρεώσεις διατροφής διέπονται από το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής.

2. Σε περίπτωση αλλαγής της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της νέας συνήθους διαμονής από τη στιγμή κατά την οποία επέρχεται η συγκεκριμένη μεταβολή.»

11 Το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ειδικοί κανόνες υπέρ ορισμένων δικαιούχων διατροφής», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Οι ακόλουθες διατάξεις εφαρμόζονται σε περίπτωση υποχρεώσεων διατροφής:

α) γονέων έναντι των τέκνων τους·

[...]

2. Όταν, δυνάμει του δικαίου που αναφέρεται στο άρθρο 3, ο δικαιούχος δεν μπορεί να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο, εφαρμόζεται το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή (*lex fori*).

[...]

4. Εάν ο δικαιούχος διατροφής δεν μπορεί, δυνάμει των δικαίων που αναφέρονται στο άρθρο 3 και στις παραγράφους 2 και 3 του παρόντος άρθρου, να επιτύχει διατροφή από τον υπόχρεο, εφαρμόζεται, εφόσον υπάρχει, το δίκαιο του κράτους της κοινής ιθαγένειάς τους.»

Ο κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003

- 12 Το άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο ε', του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1), ορίζει ότι ο κανονισμός αυτός δεν εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής.
- 13 Το τμήμα 2, με τίτλο «Γονική μέριμνα», του κεφαλαίου II, το οποίο φέρει τον τίτλο «[Διεθνής] Δικαιοδοσία», του εν λόγω κανονισμού περιλαμβάνει τα άρθρα 8 έως 15.
- 14 Το άρθρο 8 του ως άνω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενική δικαιοδοσία», προβλέπει τα εξής:
- «1. Τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν δικαιοδοσία επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα παιδιού το οποίο έχει συνήθη διαμονή σε αυτό το κράτος μέλος κατά τη στιγμή της άσκησης της προσφυγής.
2. Η παράγραφος 1 δεν θίγει τις διατάξεις των άρθρων 9, 10 και 12.»
- 15 Το άρθρο 10 του κανονισμού 2201/2003 ορίζει τα ακόλουθα:
- «Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του παιδιού, τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του διατηρούν τη [διεθνή δικαιοδοσία] τους έως ότου το παιδί έχει αποκτήσει συνήθη [διαμονή] σε άλλο κράτος μέλος, και
- α) κάθε πρόσωπο, ίδρυμα ή οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας έχει συγκατατεθεί στη μετακίνηση ή κατακράτηση
- ή
- β) το παιδί έχει διαμείνει σε αυτό το άλλο κράτος μέλος για περίοδο τουλάχιστον ενός έτους αφότου το πρόσωπο, το ίδρυμα ή οιαδήποτε άλλη οργάνωση που έχει δικαίωμα επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί και το παιδί έχει ενταχθεί στο νέο περιβάλλον του, συντρέχει δε μια από τις παρακάτω προϋποθέσεις:
- i) εντός ενός έτους αφότου ο δικαιούχος της επιμέλειας γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον τόπο στον οποίο ευρίσκεται το παιδί, δεν έχει υποβληθεί αίτηση επιστροφής ενώπιον των αρμόδιων αρχών του κράτους μέλους στο οποίο έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται το παιδί,
- ii) έχει ανακληθεί αίτηση επιστροφής την οποία υπέβαλε ο δικαιούχος της επιμέλειας, και δεν έχει υποβληθεί νέα αίτηση εντός της προθεσμίας που προβλέπεται στο σημείο i),
- iii) έχει περατωθεί υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 7,
- iv) τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του έχουν εκδώσει απόφαση για επιμέλεια που δεν συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 16 Η Α. Ρ. και ο W. J., υπήκοοι Πολωνίας, οι οποίοι διέμεναν και ασκούσαν επαγγελματική δραστηριότητα στο Ηνωμένο Βασίλειο τουλάχιστον από το 2012, απέκτησαν τα τέκνα L. J. και J. J., τα οποία γεννήθηκαν αντιστοίχως τον Ιούνιο του 2015 και τον Μάιο του 2017 στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τα δύο αυτά παιδιά έχουν την πολωνική και τη βρετανική ιθαγένεια.
- 17 Το φθινόπωρο του 2017, η Α. Ρ. και η θυγατέρα της, η L. J., μετέβησαν στην Πολωνία προκειμένου να παραμείνουν εκεί έως τις 7 Οκτωβρίου 2017, λόγω του ότι εξέπνεε η ισχύς του δελτίου ταυτότητας της Α. Ρ. Κατά τη διάρκεια της παραμονής αυτής, η Α. Ρ. γνωστοποίησε στον W. J. ότι είχε την πρόθεση να παρατείνει τη διάρκεια της παραμονής της στην Πολωνία, απόφαση στην οποία συναίνεσε ο δεύτερος. Η Α. Ρ. επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο στις 7 Οκτωβρίου 2017 και αναχώρησε εκ νέου την επομένη παίρνοντας μαζί τον υιό της, τον J. J. Μερικές ημέρες αργότερα, η Α. Ρ. γνωστοποίησε στον W. J. την πρόθεσή της να μείνει μόνιμα στην Πολωνία μαζί με την L. J. και τον J. J. (στο εξής: παιδιά), απόφαση με την οποία εκείνος διαφώνησε.
- 18 Από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, τον Απρίλιο του 2019, τα παιδιά διέμεναν σε πόλη της Πολωνίας μαζί με την Α. Ρ., καθώς και με τον παππού και τη γιαγιά τους, τον θείο τους και μία επίσης ανήλικη εξαδέλφη, ότι η L. J. φοιτούσε στο νηπιαγωγείο, ενώ ο J. J. παρέμενε υπό την επιμέλεια της Α. Ρ., καθώς και υπό τον έλεγχο ιατρικών δομών λόγω της καταστάσεως της υγείας του η οποία απαιτούσε περιοδική νοσηλεία. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η Α. Ρ. έλαβε παροχές κοινωνικής πρόνοιας στην Πολωνία ως έχουσα την επιμέλεια των παιδιών της.
- 19 Ο W. J. υπέβαλε, δυνάμει της Συμβάσεως της Χάγης του 1980, αίτηση επιστροφής των παιδιών στην κεντρική βρετανική αρχή.
- 20 Στις 3 Ιανουαρίου 2018 η αίτηση διαβιβάστηκε στο αρμόδιο Sad Rejonowy (πρωτοδικείο, Πολωνία), το οποίο, με διάταξη της 26ης Φεβρουαρίου 2018, την απέρριψε.
- 21 Στις 7 Νοεμβρίου 2018 τα παιδιά, εκπροσωπούμενα από την Α. Ρ., άσκησαν ενώπιον του Sad Rejonowy w Pile (πρωτοδικείου Piła, Πολωνία) αγωγή με αίτημα την καταβολή μηνιαίας διατροφής κατά του W. J., ο οποίος παρέστη στη δίκη και δεν προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας.
- 22 Με απόφαση της 11ης Απριλίου 2019, το ως άνω δικαστήριο υποχρέωσε τον W. J. να καταβάλλει σε καθένα από τα παιδιά μηνιαία διατροφή από τις 7 Νοεμβρίου 2018, κατ' εφαρμογήν του πολωνικού δικαίου.
- 23 Ο W. J. άσκησε έφεση τόσο κατά της διατάξεως της 26ης Φεβρουαρίου 2018, η οποία μνημονεύεται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, όσο και κατά της αποφάσεως της 11ης Απριλίου 2019, η οποία μνημονεύεται στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως.
- 24 Με διάταξη της 24ης Μαΐου 2019, το αρμόδιο Sad Okręgowy (πρωτοδικείο περιφέρειας, Πολωνία), επιληφθέν της εφέσεως που είχε ασκηθεί κατά της διατάξεως της 26ης Φεβρουαρίου 2018, υποχρέωσε την Α. Ρ. να παραδώσει τα παιδιά στον W. J. το αργότερο στις 26 Ιουνίου 2019, με το σκεπτικό ότι κατακρατούνταν παρανόμως στην Πολωνία, ότι η συνήθης διαμονή τους αμέσως πριν από την κατακράτηση αυτή βρισκόταν στο Ηνωμένο Βασίλειο και ότι δεν υφίστατο σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή τους στο εν λόγω κράτος να τα

- εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο να τα περιαγάγει σε αφόρητη κατάσταση, κατά την έννοια του άρθρου 13, παράγραφος 1, στοιχείο β', της Συμβάσεως της Χάγης του 1980.
- 25 Προς στήριξη της εφέσεως κατά της αποφάσεως της 11ης Απριλίου 2019, που μνημονεύθηκε στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, την οποία άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Sąd Okręgowy w Poznaniu (πρωτοδικείου περιφέρειας Ροζναή, Πολωνία), ο W. J. προέβαλε πλάνη εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών, καθόσον δεν ελήφθη υπόψη η διάταξη της 24ης Μαΐου 2019, η οποία μνημονεύθηκε στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως και με την οποία υποχρεώθηκε η A. P. να παραδώσει τα παιδιά στον πατέρα τους το αργότερο στις 26 Ιουνίου 2019, στοιχείο το οποίο, κατά τον εκκαλούντα, καθιστούσε αδικαιολόγητη την επιβολή σε αυτόν υποχρεώσεως διατροφής.
- 26 Με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, κατά πρώτον, ότι η εν λόγω διάταξη της 24ης Μαΐου 2019 είναι τελεσίδικη και ότι η εκτέλεσή της συνεπάγεται την επιστροφή των παιδιών στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεδομένου ότι ο τόπος συνήθους διαμονής του W. J. εξακολουθεί να βρίσκεται εντός του συγκεκριμένου κράτους. Εντούτοις, η A. P. δεν παρέδωσε τα παιδιά στον W. J. εντός της ταχθείσας προθεσμίας, οι δε έρευνες για την ανεύρεσή τους είχαν, μέχρι της ημερομηνίας υποβολής της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, αποβεί άκαρπες.
- 27 Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, κατά δεύτερον, ότι τα πολωνικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού 4/2009, στοιχείο που δεν αμφισβητεί ο W. J., ο οποίος δεν προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας.
- 28 Κατά τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι σε αυτό απόκειται να καθορίσει το εφαρμοστέο δίκαιο στην επίμαχη υποχρέωση διατροφής.
- 29 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το πολωνικό δίκαιο, βάσει του οποίου το Sąd Rejonowy w Piła (πρωτοδικείο Piła) εξέδωσε την απόφασή του, μπορεί να τύχει εφαρμογής μόνο στην περίπτωση κατά την οποία τα παιδιά, παρά την παράνομη κατακράτησή τους στην Πολωνία και τη δικαστική απόφαση με την οποία διατάσσεται η επιστροφή τους στο Ηνωμένο Βασίλειο, έχουν αποκτήσει, μετά την άφιξή τους το 2017, συνήθη διαμονή στην Πολωνία, στοιχείο που δικαιολογεί καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, δεδομένου ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, αποκλείονται άλλοι σύνδεσμοι βάσει των οποίων το πολωνικό δίκαιο θα καθοριζόταν ως εφαρμοστέο.
- 30 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται πάντως ως προς το ενδεχόμενο η διάταξη αυτή να πρέπει να ερμηνευθεί βάσει του άρθρου 10 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο απαγορεύει, καταρχήν, τη μεταβίβαση της διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών σχετικών με τη γονική μέριμνα στο κράτος μέλος όπου το παιδί έχει τη νέα συνήθη διαμονή του, σε περίπτωση παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεως του παιδιού στο εν λόγω κράτος μέλος.
- 31 Εάν γινόταν δεκτό ότι τα παιδιά δεν μπορούν να αποκτήσουν νέα συνήθη διαμονή στο κράτος όπου κατακρατούνται παράνομα, το εφαρμοστέο δίκαιο στην επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης υποχρέωση διατροφής θα ήταν, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, το δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου, ως δίκαιο του κράτους στο οποίο τα παιδιά έχουν διατηρήσει τη συνήθη διαμονή τους.

- 32 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, αντιθέτως προς τον κανονισμό 2201/2003, ούτε ο κανονισμός 4/2009 ούτε το Πρωτόκολλο της Χάγης περιλαμβάνουν ειδικούς κανόνες που καθορίζουν τη σχέση μεταξύ, αφενός, της συνήθους διαμονής και, αφετέρου, αντιστοίχως, της διεθνούς δικαιοδοσίας σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής και του εφαρμοστέου συναφώς δικαίου, σε περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος διατροφής είναι παρανόμως κατακρατηθέν σε κράτος μέλος παιδί. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, η παράνομη κατακράτηση παιδιού στο έδαφος κράτους μέλους δεν έχει καμία επίπτωση στην εκ μέρους του παιδιού απόκτηση συνήθους διαμονής του στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, με αποτέλεσμα το δίκαιο του εν λόγω κράτους μέλους να δύναται, ως δίκαιο της νέας συνήθους διαμονής, να καταστεί εφαρμοστέο στην υποχρέωση διατροφής από του χρόνου επελεύσεως της αλλαγής τόπου διαμονής.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Okręgowy w Poznaniu (πρωτοδικείο περιφέρειας Poznań) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης [...] την έννοια ότι ο δικαιούχος διατροφής, που είναι παιδί, μπορεί να αποκτήσει νέα συνήθη διαμονή σε κράτος στο οποίο κατακρατείται παρανόμως, σε περίπτωση που έχει επιβληθεί με δικαστική απόφαση η υποχρέωση επιστροφής του δικαιούχου διατροφής στο κράτος όπου είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από την παράνομη κατακράτησή;»

Επί της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου

- 34 Με έγγραφο της 4ης Νοεμβρίου 2021, το οποίο περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Νοεμβρίου 2021, το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι, με διάταξη της 6ης Οκτωβρίου 2021, το Sąd Najwyższy, Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (Ανώτατο Δικαστήριο, τμήμα έκτακτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων, Πολωνία), ενώπιον του οποίου ασκήθηκε έκτακτη αναίρεση (skarga nadzwyczajna) από τον Rzecznik Praw Dziecka (Συνήγορο του Παιδιού, Πολωνία) κατά της μνημονευθείσας στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως διατάξεως της 24ης Μαΐου 2019, αναιρέθηκε εν μέρει η αναιρεσιβληθείσα διάταξη. Ως εκ τούτου, κατά το αιτούν δικαστήριο, η διάταξη με την οποία διατάχθηκε, στις 24 Μαΐου 2019, η επιστροφή των παιδιών στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει πλέον εφαρμογή.
- 35 Στις 23 Νοεμβρίου 2021 ο πρόεδρος του τετάρτου τμήματος του Δικαστηρίου αποφάσισε να κοινοποιήσει το έγγραφο αυτό στους διαδίκους της κύριας δίκης και στους ενδιαφερομένους, κατά την έννοια του άρθρου 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι κλήθηκαν να υποβάλουν τυχόν παρατηρήσεις τους πριν από τις 15 Δεκεμβρίου 2021.
- 36 Μόνον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση αυτή, επισημαίνοντας ότι παραιτείται από την υποβολή συμπληρωματικών παρατηρήσεων πέραν εκείνων που είχε υποβάλει στο Δικαστήριο σχετικά με το προδικαστικό ερώτημα.
- 37 Με νέο έγγραφο της 20ής Δεκεμβρίου 2021, το οποίο περιήλθε στο Δικαστήριο στις 31 Δεκεμβρίου 2021, το αιτούν δικαστήριο γνωστοποίησε στο Δικαστήριο ότι, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως της 16ης Νοεμβρίου 2021, Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim κ.λπ. (C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:931), μέλος του δικαστικού σχηματισμού που υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ορίσθηκε, στο πλαίσιο της διαδικασίας αναθέσεως αρμοδιοτήτων, από τον Πολωνό Υπουργό Δικαιοσύνης για να ασκήσει, στο αιτούν

δικαστήριο, δικαστικά καθήκοντα με θητεία αορίστου χρόνου. Με το έγγραφο αυτό, το αιτούν δικαστήριο υπενθύμισε επίσης ότι η διαδικασία της έκτακτης αιτήσεως αναίρεσεως, η οποία μνημονεύθηκε στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, αποτελεί αντικείμενο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της υποθέσεως C-720/21.

- 38 Στις 11 Ιανουαρίου 2022 ο πρόεδρος του τετάρτου τμήματος του Δικαστηρίου αποφάσισε να κοινοποιήσει το νέο αυτό έγγραφο του αιτούντος δικαστηρίου στους διαδίκους της κύριας δίκης και στους ενδιαφερομένους, κατά την έννοια του άρθρου 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι κλήθηκαν να υποβάλουν τυχόν παρατηρήσεις τους πριν από τις 31 Ιανουαρίου 2022.
- 39 Οι L. J. και J. J., η Πολωνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση αυτή.
- 40 Με τις παρατηρήσεις τους, οι L. J. και J. J., νομίμως εκπροσωπούμενοι από την A. P., κατ' ουσίαν, αφενός, ζήτησαν να κληθεί ο Πολωνός Συνήγορος του Παιδιού να «λάβει θέση» στην υπό κρίση υπόθεση και, αφετέρου, υποστήριξαν ότι, αν γίνει δεκτό ότι η διαδικασία της έκτακτης αιτήσεως αναίρεσεως ενείχε πλημμέλειες, δεν θα έπρεπε να υποστούν τις ενδεχόμενες συνέπειες της εξελίξεως αυτής.
- 41 Η Πολωνική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο με το εν λόγω νέο έγγραφο στερούνται σημασίας όσον αφορά τόσο την εκτίμηση του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως όσο και την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος.
- 42 Μολονότι δήλωσε ότι παραιτείται από την υποβολή παρατηρήσεων, η Επιτροπή υπογράμμισε ότι το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρίνισε σε ποιον βαθμό ήταν αναγκαίο να ληφθούν υπόψη η εκ μέρους του Υπουργού Δικαιοσύνης τοποθέτηση δικαστή ο οποίος μετείχε στον δικαστικό σχηματισμό που υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, οι ενδεχόμενες συνέπειες του γεγονότος αυτού όσον αφορά, ιδίως, την ανεξαρτησία του συγκεκριμένου δικαστικού σχηματισμού ή οι συνέπειες της αποφάσεως της 16ης Νοεμβρίου 2021, Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim κ.λπ. (C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:931), ως προς την υπό κρίση απόφαση. Επιπλέον, η Επιτροπή υποστήριξε ότι το αιτούν δικαστήριο δεν προσκόμισε στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορούσε να κριθεί το ζήτημα αν η τοποθέτηση του οικείου δικαστή στο εν λόγω δικαστήριο συνιστά προσβολή της ανεξαρτησίας του.
- 43 Στις 4 Φεβρουαρίου 2022, κατόπιν προτάσεως της εισηγήτριας δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, ο πρόεδρος του τετάρτου τμήματος του Δικαστηρίου αποφάσισε να απορρίψει την αίτηση των L. J. και J. J. με την οποία ζητούσαν να κληθεί ο Συνήγορος του Παιδιού να «λάβει θέση» στην υπό κρίση υπόθεση, στο μέτρο που ο τελευταίος δεν είναι διάδικος της κύριας δίκης και στο μέτρο που η αποδοχή τέτοιου αιτήματος σε ιδιαίτερος προχωρημένο στάδιο της διαδικασίας θα συνεπαγόταν σημαντική καθυστέρηση στην εξέλιξη της διαδικασίας και, ως εκ τούτου, θα είχε αποτελέσματα αντίθετα προς την επιταγή περί ορθής απονομής της δικαιοσύνης.

Επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

- 44 Κατά πρώτον, επισημαίνεται ότι, με το από 20 Δεκεμβρίου 2021 έγγραφό του, το οποίο μνημονεύθηκε στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο γνωστοποίησε στο Δικαστήριο ότι μέλος του δικαστικού σχηματισμού που υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση

- προδικαστικής αποφάσεως τοποθετήθηκε από τον Πολωνό Υπουργό Δικαιοσύνης προκειμένου να ασκήσει, στο πλαίσιο του αιτούντος δικαστηρίου, καθήκοντα δικαστή για θητεία αορίστου χρόνου. Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρινίζει ποιες θα ήταν, κατ' αυτό, οι συνέπειες που πρέπει να αντληθούν από μια τέτοια κατάσταση, ιδίως όσον αφορά την ανεξαρτησία του εν λόγω δικαστηρίου. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο, επισημαίνοντας την εν λόγω κατάσταση, φαίνεται να διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ιδιότητά του ως «δικαστηρίου», κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η οποία συνιστά προϋπόθεση του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.
- 45 Συναφώς, υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμήσει αν το αιτούν όργανο είναι «δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ζήτημα που εμπίπτει αποκλειστικά στο δίκαιο της Ένωσης, και, ως εκ τούτου, προκειμένου να εκτιμήσει αν η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή, λαμβάνει υπόψη μια σειρά στοιχείων, όπως είναι η ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, η μονιμότητά του, ο δεσμευτικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του, ο κατ' αντιμωλίαν χαρακτήρας της ενώπιόν του διαδικασίας, η εκ μέρους του εφαρμογή κανόνων δικαίου, καθώς και η ανεξαρτησία του (πρβλ. αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2020, *Land Hessen*, C-272/19, EU:C:2020:535, σκέψη 43, και της 29ης Μαρτίου 2022, *Getin Noble Bank*, C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψη 66).
- 46 Η ανεξαρτησία των δικαστών των κρατών μελών έχει, για διάφορους λόγους, θεμελιώδη σημασία για την έννομη τάξη της Ένωσης. Ειδικότερα, είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος δικαστικής συνεργασίας το οποίο ενσαρκώνει ο μηχανισμός προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, καθόσον ο μηχανισμός αυτός είναι δυνατόν να ενεργοποιείται μόνον από επιφορτισμένο με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης όργανο το οποίο πληροί, μεταξύ άλλων, το εν λόγω κριτήριο περί ανεξαρτησίας (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2020, *Land Hessen*, C-272/19, EU:C:2020:535, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 47 Οι εγγυήσεις περί ανεξαρτησίας και αμεροληψίας τις οποίες επιτάσσει το δίκαιο της Ένωσης απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαιρέσεως ή παύσεώς τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη στεγανότητα του εν λόγω οργάνου έναντι εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων (αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 2020, *Land Hessen*, C-272/19, EU:C:2020:535, σκέψη 52, και της 16ης Νοεμβρίου 2021, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim* κ.λπ., C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:931, σκέψεις 67 και 71).
- 48 Εν προκειμένω, δεν χωρεί αμφιβολία ότι το *Sąd Okręgowy w Poznaniu* (πρωτοδικείο περιφέρειας Ροζναή) καταλέγεται μεταξύ των τακτικών πολωνικών δικαστηρίων.
- 49 Εφόσον, όμως, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προέρχεται από εθνικό δικαστήριο, τεκμαίρεται ότι το συγκεκριμένο δικαστήριο πληροί τις απαιτήσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 45 της παρούσας αποφάσεως, ανεξαρτητως της συγκεκριμένης συνθέσεώς του (πρβλ. απόφαση της 29ης Μαρτίου 2022, *Getin Noble Bank*, C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψη 69).
- 50 Ωστόσο, το τεκμήριο αυτό ισχύει αποκλειστικώς για την εκτίμηση του παραδεκτού των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως που υποβάλλονται δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Εξ αυτού δεν μπορεί να συναχθεί, επομένως, ότι οι συνθήκες διορισμού των δικαστών που απαρτίζουν το αιτούν δικαστήριο πληρούν κατ' ανάγκην τα εχέγγυα προσβάσεως σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο το οποίο έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του

άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ ή του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 29ης Μαρτίου 2022, Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψη 74).

- 51 Επιπλέον, το τεκμήριο αυτό μπορεί να ανατραπεί σε περίπτωση κατά την οποία από αμετάκλητη δικαστική απόφαση, εκδοθείσα από εθνικό ή διεθνές δικαστήριο, προκύπτει ότι ο δικαστής ή οι δικαστές που απαρτίζουν το αιτούν δικαστήριο δεν έχουν την ιδιότητα ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου το οποίο έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως, κατά την έννοια του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ερμηνευόμενου με γνώμονα το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Το αυτό θα ίσχυε σε περίπτωση κατά την οποία, πέραν της προσωπικής καταστάσεως του δικαστή ή των δικαστών που υποβάλλουν επισήμως αίτηση δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υπήρχαν άλλα στοιχεία με αντίκτυπο στη λειτουργία του αιτούντος δικαστηρίου στο οποίο υπάγονται οι δικαστές αυτοί και, επομένως, στην ανεξαρτησία και την αμεροληψία του εν λόγω δικαστηρίου (πρβλ. απόφαση της 29ης Μαρτίου 2022, Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψεις 72 και 75).
- 52 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο δεν προσκόμισε κανένα συγκεκριμένο και ακριβές στοιχείο δυνάμενο να ανατρέψει, υπό τις προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, το τεκμήριο ότι η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προέρχεται από όργανο το οποίο πληροί τις απαιτήσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 45 της παρούσας αποφάσεως.
- 53 Κατά δεύτερον, με το από 4 Νοεμβρίου 2021 έγγραφό του, το οποίο μνημονεύθηκε στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι η διάταξη της 24ης Μαΐου 2019 με την οποία επιβλήθηκε στην Α. Ρ. η υποχρέωση να παραδώσει τα παιδιά στον W. J. το αργότερο στις 26 Ιουνίου 2019 είχε παύσει να παράγει τα αποτελέσματά της, δεδομένου ότι η εκ μέρους του Συνηγόρου του Παιδιού έκτακτη αίτηση αναιρέσεως κατά της διατάξεως αυτής έγινε δεκτή από το Sąd Najwyższy, Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (Ανώτατο Δικαστήριο, τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων, Πολωνία).
- 54 Μολονότι, βεβαίως, το προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο στηρίζεται κατ' ουσίαν στις συνέπειες που πρέπει να αντληθούν, για την ερμηνεία του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, από τη διαπίστωση στην οποία προέβη το αιτούν δικαστήριο με τη διάταξη της 24ης Μαΐου 2019, ότι δηλαδή τα παιδιά του W. J. και της Α. Ρ. κατακρατήθηκαν παρανόμως από τη δεύτερη στην Πολωνία και ότι έπρεπε να παραδοθούν στον W. J. ο οποίος έχει τη συνήθη διαμονή του στο Ηνωμένο Βασίλειο, εντούτοις από την απόφαση του Sąd Najwyższy, Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (Ανωτάτου Δικαστηρίου, τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων) δεν μπορεί να συναχθεί ότι το συγκεκριμένο ερώτημα στερείται πλέον σημασίας για την εκτίμηση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 55 Πράγματι, δεν είναι βέβαιο, λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, ότι, δυνάμει τέτοιας αποφάσεως του Sąd Najwyższy, Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (Ανωτάτου Δικαστηρίου, τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων), η διάταξη της 24ης Μαΐου 2019 με την οποία επιβάλλεται η παράδοση των παιδιών στον W. J. πρέπει να θεωρηθεί ότι ουδέποτε παρήγαγε αποτελέσματα στην πολωνική έννομη τάξη, οπότε το τεκμήριο λυσιτέλειας του οποίου απολαύει το υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα δεν ανατρέπεται.
- 56 Επομένως, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 57 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης έχει την έννοια ότι, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στην υποχρέωση διατροφής ανήλικου τέκνου το οποίο μετακινήθηκε από έναν εκ των γονέων του στο έδαφος κράτους μέλους, το γεγονός ότι δικαστήριο του συγκεκριμένου κράτους μέλους διέταξε, στο πλαίσιο χωριστής διαδικασίας, την επιστροφή του παιδιού στο κράτος όπου είχε τη συνήθη διαμονή του, μαζί με τους γονείς του, αμέσως πριν από τη μετακίνησή του, αρκεί για να αποκλεισθεί η δυνατότητα του παιδιού να αποκτήσει συνήθη διαμονή στο κράτος μέλος προς το οποίο μετακινήθηκε.
- 58 Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, καθόσον το Πρωτόκολλο της Χάγης έχει εγκριθεί, με την απόφαση 2009/941, από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύει τις διατάξεις του (πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, *Mölk*, C-214/17, EU:C:2018:744, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Επιπλέον, το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, στο οποίο διαμένει ο W. J., δεν δεσμεύεται από το εν λόγω πρωτόκολλο δεν ασκεί επιρροή στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο του 2, το Πρωτόκολλο της Χάγης έχει εφαρμογή ακόμη και αν το δίκαιο που καθορίζει είναι εκείνο ενός μη συμβαλλομένου κράτους.
- 59 Βάσει της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής είναι, εκτός αντίθετης διατάξεως του εν λόγω πρωτοκόλλου, το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής. Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, σε περίπτωση αλλαγής της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της νέας συνήθους διαμονής από τη στιγμή κατά την οποία επήλθε η συγκεκριμένη μεταβολή.
- 60 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί εάν, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στην υποχρέωση διατροφής, είναι δυνατό να ληφθεί υπόψη η αλλαγή συνήθους διαμονής, την οποία προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, στην περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος διατροφής κατακρατείται παρανόμως στο έδαφος του κράτους της φυσικής παρουσίας του. Ειδικότερα, διερωτάται, κατ' ουσίαν, αν η παράνομη κατακράτηση του συγκεκριμένου δικαιούχου στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να αλλοιώσει τη σταθερότητα της διαμονής του ως κριτήριο καθορισμού της συνήθους διαμονής του.
- 61 Επομένως, το υποβληθέν ερώτημα καθιστά αναγκαία την ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής» του δικαιούχου διατροφής, κατά το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, καθώς και τη διακρίβωση ότι ο παράνομος χαρακτήρας της κατακρατήσεως του δικαιούχου διατροφής στο έδαφος κράτους μέλους δεν εμποδίζει τη μεταφορά της συνήθους διαμονής του στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους.
- 62 Πρώτον, όσον αφορά την έννοια της «συνήθους διαμονής» του δικαιούχου διατροφής, επισημαίνεται ότι το Πρωτόκολλο της Χάγης δεν την ορίζει ούτε παραπέμπει ρητώς στο δίκαιο των συμβαλλομένων μερών για τον προσδιορισμό της σημασίας και του περιεχομένου της. Υπό τις συνθήκες αυτές, από τις επιταγές τόσο της ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης όσο και της αρχής της ισότητας προκύπτει ότι η σημασία και το περιεχόμενο της έννοιας αυτής πρέπει κατά κανόνα να ερμηνεύονται αυτοτελώς και ομοιόμορφα, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις και των σκοπών που επιδιώκονται με την επίμαχη

ρύθμιση [βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 13ης Οκτωβρίου 2016, *Mikołajczyk*, C 294/15, EU:C:2016:772, σκέψη 44, και της 25ης Νοεμβρίου 2021, *IB* (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψη 39].

- 63 Συναφώς, επιβάλλεται, καταρχάς, η διαπίστωση ότι από τη χρήση του επιθέτου «συνήθης» μπορεί να συναχθεί ότι η διαμονή πρέπει να παρουσιάζει επαρκή βαθμό σταθερότητας, αποκλεισμένης της προσωρινής ή περιστασιακής παρουσίας. Η διαπίστωση αυτή επιρρωννύεται από την εκτίμηση που περιέχεται στο σημείο 42 της επεξηγηματικής εκθέσεως για το Πρωτόκολλο της Χάγης, την οποία συνέταξε ο *Andrea Bonomi* (κείμενο που εγκρίθηκε με την εικοστή πρώτη σύνοδο της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο), κατά την οποία το κριτήριο της «συνήθους» διαμονής συνεπάγεται ορισμένη σταθερότητα, στοιχείο που σημαίνει ότι «[α]πλώς προσωρινή διαμονή δεν αρκεί για να καθορισθεί το εφαρμοστέο δίκαιο στην υποχρέωση διατροφής».
- 64 Εν συνεχεία, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης αντικατοπτρίζει το σύστημα κανόνων συνδέσεως στους οποίους στηρίζεται το πρωτόκολλο αυτό, σύστημα το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση της προβλεψιμότητας του εφαρμοστέου δικαίου, εγγυώμενο ότι το καθοριζόμενο δίκαιο δεν στερείται επαρκούς συνδέσμου με την επίμαχη οικογενειακή κατάσταση, εξυπακουμένου ότι το δίκαιο της συνήθους διαμονής του δικαιούχου παρουσιάζει τον στενότερο σύνδεσμο με την κατάσταση του δικαιούχου και ότι είναι το καταλληλότερο για να ρυθμίσει τα συγκεκριμένα ζητήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο δικαιούχος διατροφής (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 2018, *KP*, C-83/17, EU:C:2018:408, σκέψεις 41 έως 43, και της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, *Mölk*, C-214/17, EU:C:2018:744, σκέψη 28).
- 65 Επισημαίνεται ότι, όπως διευκρινίζεται στο σημείο 37 της εκθέσεως που μνημονεύεται στη σκέψη 63 της παρούσας αποφάσεως, ο σύνδεσμος αυτός εμφανίζει το κύριο πλεονέκτημα να καθορίζει την ύπαρξη και το ύψος της υποχρεώσεως διατροφής, λαμβανομένων υπόψη των «νομικών και πραγματικών συνθηκών του κοινωνικού περιβάλλοντος της χώρας όπου ζει και ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων του ο δικαιούχος». Πράγματι, στο μέτρο που, όπως υπογραμμίζεται στο ίδιο σημείο της εν λόγω εκθέσεως, ο δικαιούχος διατροφής θα χρησιμοποιήσει τη διατροφή του για τις ανάγκες διαβιώσεως, «το συγκεκριμένο πρόβλημα που ανακύπτει [πρέπει] να εκτιμάται σε σχέση με συγκεκριμένη κοινωνία, ήτοι εκείνη στην οποία ζει και πρόκειται να ζει στο μέλλον ο δικαιούχος διατροφής».
- 66 Ως εκ τούτου, είναι δικαιολογημένο να θεωρηθεί ότι, λαμβανομένου υπόψη του ως άνω σκοπού, η συνήθης διαμονή του δικαιούχου διατροφής είναι εκείνη του τόπου στον οποίο βρίσκεται, στην πράξη, το σύννηθες κέντρο της ζωής του, λαμβανομένου υπόψη του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός του. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο σε περίπτωση κατά την οποία ο συγκεκριμένος δικαιούχος είναι παιδί μικρής ηλικίας, δεδομένης της ανάγκης, σύμφωνα με το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, να λαμβάνεται προσηκόντως υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού, το οποίο επιτάσσει, μεταξύ άλλων, να διασφαλίζεται, όπως υπογράμμισε κατ' ουσίαν η Πολωνική Κυβέρνηση, ότι διαθέτει επαρκείς πόρους σε σχέση με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου πρόκειται να ζήσει.
- 67 Δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από την προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, το καθήκον να διαπιστωθεί εάν σε συγκεκριμένη περίπτωση ο δικαιούχος διατροφής έχει τη συνήθη διαμονή του σε ορισμένο κράτος συνιστά εκτίμηση περί των πραγματικών περιστατικών, στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υποθέσεως απόκειται να προσδιορίσει τον τόπο στον οποίο βρίσκεται η συνήθης διαμονή του ενδιαφερομένου βάσει όλων των ιδιαίτερων

περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως (βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, αποφάσεις της 2ας Απριλίου 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, σκέψη 42, και της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 40).

- 68 Κατά δεύτερον, επισημαίνεται ότι το Πρωτόκολλο της Χάγης δεν προβλέπει καμία παρέκκλιση στο άρθρο του 3, παράγραφος 2, το οποίο καθορίζει τον σύνδεσμο με το δίκαιο του κράτους της νέας συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής από το χρονικό σημείο κατά το οποίο επήλθε η αλλαγή συνήθους διαμονής, ακόμη και όταν με δικαστική απόφαση επιβάλλεται η παράδοση του ανήλικου δικαιούχου διατροφής σε έναν από τους γονείς του ο οποίος διαμένει σε άλλο κράτος.
- 69 Κατά τα λοιπά, ο κανόνας του εν λόγω άρθρου 3, παράγραφος 2, καθιστά δυνατό να διαφυλάσσεται ο δεσμός του δικαιούχου διατροφής με τον τόπο στον οποίο πρόκειται συγκεκριμένα να ζήσει (πρβλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, KR, C-83/17, EU:C:2018:408, σκέψη 43) και, ως εκ τούτου, σε περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος είναι ανήλικος, να λαμβάνεται πλήρως υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού, καθόσον παρέχει στο επιληφθέν της υποθέσεως δικαστήριο τη δυνατότητα να προσδιορίσει τους πόρους που χρειάζεται το παιδί λαμβάνοντας υπόψη κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου θα διαβιού συνήθως.
- 70 Ως εκ τούτου, θα ήταν αντίθετο προς τον σκοπό του άρθρου 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, καθώς και προς την επιταγή να λαμβάνεται υπόψη το υπέρτερο συμφέρον του παιδιού, το ενδεχόμενο να γίνει δεκτό ότι η ύπαρξη δικαστικής αποφάσεως κράτους μέλους η οποία διαπιστώνει τον παράνομο χαρακτήρα της μετακινήσεως ή κατακρατήσεως ανήλικου τέκνου και η οποία διατάσσει την παράδοσή του σε έναν από τους γονείς του ο οποίος διαμένει σε άλλο κράτος αποκλείει εξ ορισμού να θεωρηθεί ότι το συγκεκριμένο παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του εντός του κράτους μέλους αυτού προκειμένου να καθορισθεί το εφαρμοστέο στην υποχρέωση διατροφής του δίκαιο.
- 71 Συναφώς, δεν υφίσταται κανένας λόγος, ελλείψει νομοθετικής προβλέψεως, ο οποίος να δικαιολογεί ερμηνεία του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης υπό το πρίσμα ή βάσει των διατάξεων του άρθρου 10 του κανονισμού 2201/2003, οι οποίες αποκλείουν εξ ορισμού τη μεταβίβαση της διεθνούς δικαιοδοσίας, σε θέματα γονικής μέριμνας, προς το κράτος μέλος όπου το παιδί έχει τη νέα συνήθη διαμονή του κατόπιν της παράνομης μετακινήσεως ή κατακρατήσεώς του, υπέρ του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του.
- 72 Κατά τα λοιπά, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο κανόνας περί ειδικής βάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας τον οποίο προβλέπει το άρθρο 10 του κανονισμού 2201/2003 χρήζει στενής ερμηνείας, η οποία δεν πρέπει να βαίνει πέραν των περιπτώσεων που ρητώς προβλέπει ο κανονισμός αυτός (πρβλ. απόφαση της 24ης Μαρτίου 2021, MCP, C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, σκέψεις 45 και 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 73 Ως εκ τούτου, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου δυνάμει του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, το επιληφθέν της υποθέσεως εθνικό δικαστήριο δύναται μόνον στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως –προς εξακρίβωση του αν επήλθε πράγματι αλλαγή συνήθους διαμονής του παιδιού το οποίο είναι δικαιούχος διατροφής και με ταυτόχρονη μέριμνα για την προσήκουσα συνεκτίμηση του υπέρτερου συμφέροντός του– να συνεκτιμήσει τον ενδεχομένως παράνομο χαρακτήρα της μετακινήσεως ή της κατακρατήσεως του παιδιού, σε συνδυασμό με τα λοιπά στοιχεία που

δύνανται να καταδείξουν ή να αποκλείσουν ότι η παρουσία του παιδιού στο κράτος στο οποίο μετακινήθηκε χαρακτηρίζεται από επαρκή βαθμό σταθερότητας, λαμβανομένου υπόψη του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός του.

- 74 Συναφώς, σε περίπτωση κατά την οποία δικαστήριο κράτους μέλους επιλαμβάνεται, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, αγωγής με αίτημα την καταβολή διατροφής όσον αφορά χρονικό διάστημα μεταγενέστερο της μετακίνησης του δικαιούχου της διατροφής στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, καταρχήν, το χρονικό σημείο το οποίο πρέπει να λάβει συγκεκριμένα υπόψη το εν λόγω δικαστήριο για να εκτιμήσει τον τόπο όπου βρίσκεται η συνήθης διαμονή του δικαιούχου διατροφής, προκειμένου να καθορισθεί το εφαρμοστέο δίκαιο στις οικείες υποχρεώσεις διατροφής, είναι εκείνο κατά το οποίο πρέπει να κριθεί το αίτημα χορηγήσεως διατροφής, όπως, άλλωστε, υποστήριξε η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της. Πράγματι, μια τέτοια ερμηνεία καθιστά δυνατή τη διαφύλαξη, σύμφωνα με τον σκοπό του άρθρου 3, παράγραφος 2, του Πρωτοκόλλου της Χάγης, του δεσμού μεταξύ του δικαιούχου διατροφής και του τόπου στον οποίο η αξίωση διατροφής την οποία δικαιούται πρέπει να του παρέχει τη δυνατότητα να καλύψει τις ανάγκες του.
- 75 Εν προκειμένω, επισημαίνεται, πρώτον, ότι η απόφαση του Sąd Rejonowy w Pile (πρωτοδικείο Piła) περί χορηγήσεως, κατ' εφαρμογήν του πολωνικού δικαίου, διατροφής στα παιδιά εκδόθηκε στις 11 Απριλίου 2019, ήτοι σε χρόνο κατά τον οποίο, αφενός, τα παιδιά διέμεναν στην Πολωνία με τη μητέρα τους, στην οικογένεια της τελευταίας, επί 17 και πλέον μήνες, και κατά τον οποίο, αφετέρου, το αρμόδιο Sąd Rejonowy (πρωτοδικείο), επληφθέν υποβληθείσας από τον W. J. αιτήσεως επιστροφής των παιδιών, είχε απορρίψει την εν λόγω αίτηση.
- 76 Επομένως, δεν μπορεί να προσαφθεί στο Sąd Rejonowy w Pile (πρωτοδικείο Piła) ότι δεν έλαβε υπόψη, κατά την έκδοση της από 11 Απριλίου 2019 αποφάσεώς του, τη μνημονευθείσα στη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως διάταξη της 24ης Μαΐου 2019, με την οποία διατάχθηκε η επιστροφή των παιδιών στο Ηνωμένο Βασίλειο.
- 77 Δεύτερον, στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο είναι αρμόδιο να προβεί σε εντελώς νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών σε σχέση με εκείνη του Sąd Rejonowy w Pile (πρωτοδικείου Piła), σε αυτό απόκειται, προκειμένου να καθορίσει το εφαρμοστέο στη ζητούμενη αξίωση διατροφής δίκαιο, να διακριβώσει αν, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των υφισταμένων περιστάσεων οι οποίες χαρακτηρίζουν την κατάσταση των παιδιών και λαμβανομένου υπόψη του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός τους, η παρουσία τους στο κράτος μέλος στο οποίο μετακινήθηκαν έχει σταθερό χαρακτήρα.
- 78 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης έχει την έννοια ότι, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στην υποχρέωση διατροφής ανήλικου τέκνου το οποίο μετακινήθηκε από έναν εκ των γονέων του στο έδαφος κράτους μέλους, το γεγονός ότι δικαστήριο του συγκεκριμένου κράτους μέλους διέταξε, στο πλαίσιο χωριστής διαδικασίας, την επιστροφή του παιδιού στο κράτος όπου είχε τη συνήθη διαμονή του, μαζί με τους γονείς του, αμέσως πριν από τη μετακίνησή του δεν αρκεί για να αποκλεισθεί η δυνατότητα του παιδιού να αποκτήσει συνήθη διαμονή στο κράτος μέλος προς το οποίο μετακινήθηκε.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 79 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, της 23ης Νοεμβρίου 2007, σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, το οποίο εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, έχει την έννοια ότι, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στην υποχρέωση διατροφής ανήλικου τέκνου το οποίο μετακινήθηκε από έναν εκ των γονέων του στο έδαφος κράτους μέλους, το γεγονός ότι δικαστήριο του συγκεκριμένου κράτους μέλους διέταξε, στο πλαίσιο χωριστής διαδικασίας, την επιστροφή του παιδιού στο κράτος όπου είχε τη συνήθη διαμονή του, μαζί με τους γονείς του, αμέσως πριν από τη μετακίνησή του δεν αρκεί για να αποκλεισθεί η δυνατότητα του παιδιού να αποκτήσει συνήθη διαμονή στο κράτος μέλος προς το οποίο μετακινήθηκε.

(υπογραφές)